

De mens als grens

Geschrapt hoofdstuk DZS-6

Over ongebreidelde hebzucht

De hebzucht is de moeder van alle kwaad.

Diogenes Laërtius

'Schrijven is schrappen', zei Simon Carmiggelt en de man had gelijk. Iedere auteur weet het: zonder het adagium 'kill your darlings' ga je het niet redden met je manuscript, hoe mooi je ook vindt dat je alinea's zijn geschreven en hoe belangrijk je ook denkt dat je boodschap is. Dit artikel is één van die hoofdstukken die tijdens de eindredactieronde van het manuscript van De mens als grens in zijn geheel zijn geschrapt. Ik neem ze één op één over, dus je kunt in de tekst verwijzingen naar eerdere of latere hoofdstukken tegenkomen, gebaseerd op de structuur van het manuscript van dat moment. Toch kun je elk geschrapt hoofdstuk lezen als een zelfstandig artikel. Hopelijk maakt het je nieuwsgierig naar wat er uiteindelijk aan hoofdstukken in het inmiddels gepubliceerde boek is overgebleven.

Met dank en dapper schrappende groet,

Bart Flos

Prof. Pels: 'Dat hebzucht tot ongekeerde proporties kan uitgroeien hebben we kunnen zien tijdens de coronapandemie van 2020/2022. De farmaceutische industrie maakte miljardenwinsten met de verkoop van de verschillende vaccins, er waren opportunisten en profiteurs in de markt die ook een graantje mee wilde pikken, waardoor er een wilde handel in mondkapjes ontstond, waarmee schaamteloos miljoenen aan persoonlijke winsten werden binnengeharkt (zoek maar eens op 'mondkapjesdeal'). Alle miljardairs ter wereld zagen hun vermogen met honderden miljarden dollars groeien en de armoede in de wereld werd groter. De één zijn dood is waarlijk de ander zijn brood.

Het internationale online reis- en verblijfconglomeraat *Booking.com* maakte het echter wel erg bont. Ze incasseerden eerst 110 miljoen euro aan overheidssubsidie, bedoelt om banen te behouden (terwijl er uiteindelijk toch een kwart van het personeel werd ontslagen) en veranderde vervolgens simpelweg de bonusvoorwaarden in het arbeidscontract van de drie CEO's (uiteraard in overleg met de 'belangrijkste aandeelhouders') om een aandelenbonus van

26 miljoen euro uit te keren. Het bedrijf gaf als reden aan op deze manier ‘goede mensen’ aan de top en aan boord te willen behouden. Het laat je twijfelen over de definitie van een ‘goed mens’.

Eerlijk is eerlijk, uiteindelijk heeft *Booking.com* in Nederland 65 miljoen van de 110 miljoen staatssteun terugbetaald, zijnde het deel bedoeld als loonsubsidie en ze deden ook in andere landen terugbetalingen, maar dat was alleen maar omdat er massale maatschappelijke verontwaardiging ontstond, die alles in het heldere daglicht van de waarheid zette en het mondiale imago van het bedrijf aantastte. Laat je echter niet misleiden door de woorden van goedkeuring die daarna in de media volgden. Dat is ongelooflijke naïviteit volgend op krokodillentranen. Het zal me altijd blijven verbazen dat machtige, superrijke multinationals er jarenlang mee weggomen zichzelf schaamteloos te verrijken, vervolgens op schandalige wijze misbruik maken van subsidies en overheidssteun als het even tegenzit, volop belasting ontduiken via belastingparadijzen, dat alleen maar corrigeren of terugdraaien omdat er over wordt geklaagd, om vervolgens de complimenten te mogen incasseren van de media dat het ‘zo’n goede daad’ was om dat kleingeld terug te geven.

Kleingeld inderdaad. In 2019 haalde *Booking.com* 4,4 miljard euro nettowinst uit een omzet van 13,4 miljard euro. De verkregen corona-overheidssubsidie was 2,5% van de nettowinst en slechts 0,8% van de omzet. Dat is hetzelfde als € 250,00 euro terugbetalen op één modaal netto jaarsalaris. *Peanuts*. In plaats van het aanleggen van een graanschuur met kapitaal om het personeel door slechte tijden te loodsen, kozen ze ervoor om zichzelf en de aandeelhouders te verrijken zonder zich om hun eigen personeel te bekommeren.

Negatieve empathie

Nu kunnen we natuurlijk verbolgen zijn over zoveel ongebreidelde hebzucht (dat mag en is terecht) en het is maar één voorbeeld. Maar het scheelt enorm als we hier blijk proberen te geven van iets wat ik noem ‘negatieve empathie’. Laten we ons eens verplaatsen in iemand die naar onze normen ‘slecht’ gedrag vertoont. De drie hoge heren van *Booking.com* waren het volstrekt met elkaar eens (‘we hebben het eerlijk verdiend’), het thuisfront was het ermee eens (‘hoe meer huizen, jachten, auto’s en dure vakanties, hoe beter’) en de aandeelhouders waren het ermee eens (‘dat gaat lekker zo, ik koop er nog een paar aandelen bij’). Want zij konden hier lekker aan verdienen om de persoonlijke doelen als jager-verzamelaar veilig te stellen. Ieder van hen onderging een proces van cognitieve dissonantie, selectieve perceptie en *window dressing*. Elk van hen verzoon een verhaal dat de eigen daden ‘goed’ maakte, dat het eigen gedrag ‘oké’ was. Dat werd bevestigd door de leden van de kleine groepen om hen heen en dat leidde vervolgens tot een vorm van zelfbevestiging dat het gedrag aanmoedigde en versterkte.

Empathie is het je verplaatsen in de gevoelsbeleving van iemand anders. Negatieve empathie is je verplaatsen in de (vanuit jouw perspectief) *negatieve* gevoelsbeleving van iemand anders. Beide zijn heel erg lastig, de tweede nog wel lastiger dan de eerste. Doorgaans verbazen we ons alleen maar over de vermeende ‘slechtheid’ van anderen en we weten niet hoe snel we ons ervan moeten distantiëren. Maar wat betekent het sowieso om je te verplaatsen in het sentiment van iemand anders, als volgt gesteld in een zakelijke context:

- *Hoe laat je een CEO zich verplaatsen in een magazijnmedewerker? Door haar een paar dagen het werk te laten doen van een magazijnmedewerker.*
- *Hoe zou een magazijnmedewerker zich kunnen verplaatsen in de dagelijkse werkzaamheden van een CEO? Door hem een paar dagen inzicht te verschaffen in de dagelijkse beslommeringen van een CEO.*
- *Hoe laat je een directeur van een logistieke dienstverlener stoppen met het vloeken op de door heftrucks veroorzaakte schade aan de deurposten van het magazijn? Door hem een paar dagen tot heftruckchauffeur te demoveren.*
- *Hoe krijg je de manager van een callcenter zover om de werkdruk te ervaren waarover zoveel geklaagd wordt? Door haar een headset te geven en regelmatig een dagdienst mee te laten draaien in het rumoerige kippenhok van headsets, monitoren en scripts.*
- *Hoe krijg je de drie CEO's van Booking.com zover om ze te laten meevoelen met het leed dat ze met hun ongebreidelde hebzucht aanrichtten? Door ze bij de gezinnen thuis uit te nodigen die door het ontslag van de kostwinner diep in de financiële problemen terecht zijn gekomen.*

Hoe groter de onderneming, hoe meer afstand tot de werkvloer. Hoe groter de politieke partij, hoe meer afstand tussen de leiders en het volk. Hoe groter het land, hoe groter de afstand tussen kabinet en landgenoten. Het volgt netjes het pad van de verwantschapscirkel, van binnen naar buiten.

‘Hebzucht is goed’

Als we maar lang genoeg binnen de veilige muren van onze eigen kleine groepen verblijven wordt het eigen groepsgedrag uiteindelijk als ‘normaal’ gezien, onafhankelijk wat objectief als moreel of ethisch juist kan worden beschouwd. Geen enkel moment heeft er iemand in de *boardroom* van *Booking.com* ‘Stop!’ geroepen en gezegd ‘Waar zijn we mee bezig? Is dit ethisch gezien wel verantwoord gedrag? Wat is onze moraal hier? Moeten we ook niet aan ons personeel denken? Laten we eens naar onszelf in de spiegel kijken!’ Groepsconformatie, collectieve normverlaging, eigenbelang, selectieve perceptie en cognitieve dissonantie,

gecombineerd met de isolatie van kleine groepen aan de top van de hiërarchie, versterken dit gedrag. Er is geen ‘stem van het geweten’ meer, die ze tijdig kan influisteren dat het immoreel is wat ze doen. Immoreel gedrag is moreel geworden. Hebzucht, bij gebrek aan een beter woord, is ‘goed’ geworden (dankjewel Gordon Gekko uit *Wall Street*).

Het toepassen van het principe van ‘negatieve empathie’ houdt in, dat als wij willen begrijpen waarom superrijke mensen en hun machtige organisaties doen wat ze doen en waarom ze dat ‘goed’ vinden, wij op onze beurt onze definitie van ‘goed’ en ‘slecht’ moeten herkalibreren. Wij moeten ons proberen te verplaatsen in de luxe, leren stoelen van een hermetisch afgesloten, geluiddichte *boardroom*, waar het gemompel en de protesten van het volk niet kunnen worden gehoord. De ‘hoge heren’ vinden het net zo normaal om zich schaamteloos te verrijken, als wij het normaal vinden om te beleggen in aandelen, mee te spelen met loterijen, die prestatiebonus te incasseren of die salarisverhoging met dubbele cijfers te incasseren. Zijn wij zo verschillend als het eropaan komt? Wat denk jij?’

Dhr. Luis: ‘Zal ik jou weer eens haarfijn vertellen wat ik hierover denk? Wij zijn allemaal precies hetzelfde. Iedereen doet maar raak, maar is vooral bezig met zichzelf en wat goed is voor die verduivelde kleine groep waar je het de hele tijd over hebt: voor de eigen familie, het eigen gezin en een paar hele goede vrienden misschien. Natúúrlijk zegt niemand “nee” tegen een salarisverhoging of een andere beloning. Ben je gek geworden? Zelfs de ultieme altruïst moet iedere dag eten en drinken en alleen de zon gaat voor niets op. We zijn allemaal hetzelfde en daarom gaan we er allemaal aan. Kansloos!’

Prof. Pels: ‘Goh. Als ik een managementsamenvatting van dit boek ga schrijven, zal ik aan dit moment denken. Dank daarvoor’.

Dhr. Luis: ‘Graag gedaan, professor’.

Prof. Pels: ‘Negatieve empathie tonen, oftewel het je verplaatsen in het ‘normaal’ van iemand anders, kun je op ieder moment van de dag toetsen. Toen ik tijdens het zappen eens zo’n *reality show* tegenkwam, waarin crimineel gedrag live tijdens de daad wordt gevolgd, door het te filmen vanuit politiewagens, zag ik een prachtig voorbeeld. Een overvaller was betrapt en werd midden in de nacht op hoge snelheid achtervolgd door de politie. De commentator bleef maar roepen ‘hij heeft zijn lichten niet aan!’, ‘nu slaat hij af zonder richting aan te geven!’, ‘kijk nou, hij rijdt door het rode stoplicht!’, ‘hij scheurt nu tegen het verkeer in!’, ‘moet je kijken, hij haalt in over de vluchtstrook!’. Maar dat is volstrekt normaal gedrag voor een voortvluchtige crimineel! Het zou nu juist volstrekt *abnormaal* geweest zijn als hij zich keurig aan de verkeersregels had gehouden.

Denk daaraan de volgende keer als je je opwindt over programma’s als bijvoorbeeld *Opgelicht?!* of *Oplichters in het buitenland*, waarin tranentrekkende voorbeelden voorbijkomen van professionele kwartjesvinders die dankbaar gebruik maken van de goedgelovigheid van andere mensen. Liegen, bedriegen, stelen, domineren en manipuleren

zijn volstrekt normale gedragskenmerken van een oplichter en je bent alleen maar verontwaardigd omdat je zelf zoiets nóóit zou doen. Je netjes aan de wet houden is jouw 'normaal' (althans, dat mag ik toch hopen).

Wat *Booking.com* deed (en wat talloze andere organisaties, ondernemingen, bedrijven, coöperaties en multinationals nog steeds doen) mag dan objectief gezien immoreel en onethisch zijn en het gramschap van het volk verdienen, dat zal echter niets veranderen aan het eigenlijke gedrag. Als het imago een deukje moet oplopen door even diep te buigen voor tijdelijke verontwaardiging, dan laten dit soort organisaties dat deukje berouwvol zien. Maar met het opkomende herstel van de economie zullen ze niet schromen om zo snel mogelijk weer dezelfde hoeveelheid omzet en winst te maken als voorheen en zichzelf en de aandeelhouders weer dezelfde perverse prikkels te gunnen.

Mochten ze al ooit zoiets als een stem van hun geweten hebben gehad, dan is die al lang geleden tot zwijgen gebracht. Wellicht is zelfs de bron ervan verdwenen en vervangen door een stemmetje dat zegt dat hebzucht inderdaad goed is, dat het oké is om steeds meer voor jezelf te willen, met je ellebogen te werken, almaar groter te groeien en dat het daarbij niet uitmaakt wat daarvan de gevolgen zijn voor anderen of voor de omgeving. 'Iedereen doet het toch? Ik doe gewoon mee'. Wat is hier aan de hand? Een frontale confrontatie met ons eigen geweten lijkt me op zijn plaats'.

Dhr. Luis: 'Geweten? Wat is dat?'

Meer weten? Ga naar de website van:

De mens als grens

Over de onbuigzame barrières van ons bestaan

www.demensalsgrens.nl